

صف سیلندر گاز فعلا جمع شد

زینب مرزوقی خبرنگار گروه نقد روز

تا همین چند سال گذشته، یکی از صحنه‌ها و تصاویر رایج در خیابان‌های آبادان، حمل سیلندره‌های گاز توسط زنان میان‌سالی بود که برای مصرف خانگی‌شان اقدام به پرکردن سیلندر و خرید گاز کرده بودند. تا پیش از سال ۹۴ بسیاری از مناطق شهری و روستایی آبادان فاقد لوله‌کشی گاز شهری بود و تا حدی مردم و مسئولان از لوله‌کشی گاز برای آبادانی‌ها ناامید بودند که نمایندگان این شهر می‌گفتند اگر روند لوله‌کشی گاز برای آبادانی‌ها به این شکل پیش برود، تا ۲۰ سال دیگر نیز لوله‌کشی گاز مناطق آبادان به اتمام نمی‌رسد. حکایت پرکردن سیلندره‌های گاز در آبادان حکایت گزوه‌گری بود که خودش از گزوه شکسته آب می‌خورد. آبادانی‌ها خودشان در کنار منابع نفت و گاز کشور زندگی می‌کردند اما از گاز شهری محروم بودند. مردم در تابستان‌های ۵۰ درجه و زمستان‌های استخوان‌سوز آبادان مجبور بودند که در صف‌های طولانی بایستند تا سیلندره‌های گازشان را پر کنند. پس از سال ۹۴ و از اواخر دولت یازدهم، نهضت گازرسانی و لوله‌کشی گاز برای مناطق شهری و روستایی آبادان آغاز شد. در این نهضت بالاخره مناطق غرب رودخانه بهمین شیر از نعمت لوله‌کشی گاز بهره‌مند شدند اما همچنان برخی مناطق مانند بوآده جنوبی و بریم که مناطق شرکتی هستند، به دلیل برق‌کشی‌های زیرزمینی از این نعمت محروم هستند. البته گفته می‌شود که طرح مطالعاتی لوله‌کشی این مناطق صورت گرفته ولی درحال حاضر امکان حفاری و لوله‌کشی وجود ندارد و شرکت نفت لوله‌کشی در این دو شهرک را تقبل نمی‌کند. البته در این بین نیز برخی مناطق روستایی و حاشیه شهر آبادان انشعاب اصلی گاز را دارا هستند اما همچنان از لوله‌کشی گاز در تمام خانه‌ها خبری نیست؛ چراکه قیمت و هزینه لوله‌کشی گاز برای خانوارها بسیار گران تمام می‌شد. از این رو استقبال از لوله‌کشی گاز در مناطق کم‌برخوردار و روستایی آبادان صورت نگرفت و همچنان مردم برخی از مناطق، مشقت خرید و پرکردن سیلندر گاز را از لوله‌کشی گاز به‌صرفه‌تر می‌دانند. با وجود اینکه حتی برای لوله‌کشی گاز، به مردم وام اعطا می‌شد اما به دلیل بهره‌های عجیب و غریب برای وام‌ها، مردم حاشیه شهر آبادان از دریافت وام برای لوله‌کشی خانه‌هایشان نیز استقبال نکردند. با آغاز فصل سرما و تقریباً در دو هفته اخیر، قیمت پرکردن سیلندره‌های گاز از ۳۰۰ هزار تومان به‌طور ناگهانی به ۴۰۰ هزار

تومان و حتی در برخی مناطق به ۷۰۰ هزار تومان نیز افزایش پیدا کرد و به سادگی هم گاز سیلندر در آبادان عرضه نمی‌شد. این مساله، واکنش‌های بسیاری از سوی آبادانی‌ها را در پی داشت. از دو سال گذشته، طرح ساماندهی عرضه گاز سیلندر به خانوارها مطرح بود. خانوارها برای برخورداری از گاز سیلندر رایانه‌ای باید در سامانه‌ای با عنوان سامانه سدف ثبت‌نام کنند تا براساس کدملی ماهانه ۴ کیسول گاز به آنها تعلق بگیرد و مابقی گاز مصرفی‌شان را آزاد تهیه کنند. با این وجود اما به دلیل عدم اطلاع‌رسانی درست در میان خانواده‌های آبادانی عدم دسترسی تمام

اقتدار و صنوف به این سامانه، اجرای آزمایشی سامانه سدف که مربوط به شرکت ملی پخش فراورده‌های نفتی ایران است تقریباً با شکست مواجه شد. تا اینکه در همین دو هفته اخیر مجدداً قیمت‌های غیرمعتول عرضه گاز مطرح شد و باز هم نام سدف به میان آمد. با وجود اینکه تقریباً این سامانه غیرفعال بود اما از مردم درخواست شد تا برای تهیه گاز سیلندر، در سامانه سدف ثبت‌نام کنند و تمام مشخصات سرپرست خانوار باید در سامانه ثبت می‌شد تا در نهایت ۴ کیسول سیلندر به آنها تعلق بگیرد. درحال حاضر اما وضعیت عرضه گاز سیلندر به مردم آبادان تقریباً به

حالت عادی خود باگشته است و مردم با ۳۰ الی ۳۵ هزار تومان می‌توانند گاز سیلندر تهیه کنند. همچنین عرضه در تمامی مراکز عرضه‌کننده گاز سیلندر درحال انجام است. فعالیت سامانه سدف نیز از سر گرفته شده و در مراکز عرضه گاز، از مردم تقاضا شده تا در این سامانه ثبت‌نام کنند. به نظر می‌رسد که مجدداً نهضت دیگری برای گازکشی در تمام مناطق آبادان لازم است و دولت این بار با همتی مضاعف، داستان عرضه گاز سیلندرها را به پایان برساند و با کمک‌های بلاعوض و وام‌های کم‌بهره، مناطق حاشیه‌ای شهر آبادان و روستاهای مرزی را نیز از نعمت گاز بهره‌مند کند.

نخستین سند بین‌المللی حکمرانی فرهنگی پلتفرم‌های دیجیتال در ماه نوامبر منتشر شد

سند یونسکو

درباره حکمرانی پلتفرم‌ها چه می‌گویید؟

علیرضا قربانی

مشاور حکمرانی دیجیتال اندیشکده حکمرانی شریف

نسخه نهایی دستورالعمل یونسکو برای حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال سرانجام در نوامبر ۲۰۲۳ (آبان ۱۴۰۲) با نام «دستورالعمل‌هایی برای حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال؛ حفاظت از آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات از طریق رویکردی چند ذی‌نفعی» منتشر شد. نخستین پیش‌نویس این سند در دسامبر سال ۲۰۲۲ انتشار یافته بود و طی فرآیندهای مشاوره با باز دولت‌ها، بخش خصوصی، تشکل‌های فنی، سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های موسوم به جامعه مدنی و سمن‌ها، پیش‌نویس‌های دوم و سوم نیز در ادامه منتشر شده بود. با وجود آنکه در مجموع فرآیندهای مشورتی حدوداً ۱۰ هزار نفر از ۱۳۴ کشور به یونسکو واصل شده و یونسکو این نظرات را به صورت شفاف در هر مرحله منتشر می‌کرد، اما ابهام جدی در سازوکار اعمال نظرات، وزن دهی به آنها و چگونگی ترجیح رویکردهای متفاوت نسبت به مساله، سبب اعتراض کشورهای مختلف به این روند شد. ورود جدی یونسکو به مساله حکمرانی اینترنت را می‌توان به سال ۲۰۱۵ (شروع تدوین شاخص‌های فراگیری اینترنت؛ موسوم به SAM-X یا بازگرداندن از سال ۲۰۲۲ یونسکو مساله تنظیم‌گری پلتفرم‌های دیجیتال را در دستور کار خود قرار داد و درصدد تدوین سندی در این حوزه برآمد. این تلاش‌ها با کنفرانس جهانی «اینترنت برای اعتماد» که در مقر یونسکو در فوریه ۲۰۲۳ برگزار شد، نیز مرتبط بود. در ابتدا به نظر می‌رسد با وجود نهادهای مختلف ذیل سازمان ملل متحد همچون ITU و IGF که مأموریت آنها نسبت مستقیم‌تری با مساله تنظیم‌گری پلتفرم‌های دیجیتال دارد، ورود یونسکو به این عرصه توجیه‌پذیر نیست، اما یونسکو ورود خود به این عرصه را مرتبط با مأموریت خود در حوزه «جریان آزاد ایده‌ها از طریق کلمه و تصویر» می‌داند.

علت اهمیت ورود یونسکو

به مساله حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال

ورود یونسکو به این عرصه از چند جهت حائز اهمیت است:

- یونسکو در بین نهادهای مرتبط با سازمان ملل متحد از وجهه عمومی نسبتاً مناسبی برخوردار است. پیشینه طولانی حضور جریان‌های ضدسلطه در این سازمان، ازجمله در دوره ریاست احمد مختار امبو بر آن در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ و مواردی مثل مناقشات آمریکا با این سازمان، ازجمله قطع کمک مالی این کشور به یونسکو در سال ۲۰۱۱ و خروج از آن در سال ۲۰۱۸ در دوران ترامپ، در شکل‌گیری این وجهه مؤثر بوده است.
- یونسکو با وجود آنکه قدرت سخت چندانی ندارد، اما در شکل دهی به هنجارها، قواعد و ادبیات یک موضوع مؤثر است و قدرت نرم این نهاد قابل ملاحظه است؛ به‌عنوان نمونه می‌توان ردپای مفاهیم و ادبیات تولیدشده در سند شاخص‌های فراگیری اینترنت یونسکو را در اسناد پیمان جهانی دیجیتال (GDC) سازمان ملل متحد شناسایی کرد.

تمایز سند یونسکو و رویکرد حاکم بر آن با سایر اسناد بین‌المللی در حوزه حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال

دو تمایز مهم بین این سند و سایر اسناد مشابه بین‌المللی در حوزه حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال وجود دارد:

- یونسکو به دلیل آنکه یک نهاد علمی، آموزشی، فرهنگی است، در این سند از

دریچه فرهنگ، ارزش‌های انسانی و استانداردهای حقوق بشری (البته با تعریف خاص خود از آن) به مساله حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال ورود کرده که سبب شده از رویکرد سایر نهادها و اسناد بین‌المللی که از چهارچوب فنی-تکنیکی یا چهارچوب اقتصادی و کسب‌وکاری به این مساله ورود کرده‌اند، متمایز باشد. ۲. در سند یونسکو الزامات اجرایی مشخصی برای برآورده شدن اهداف سند پیش‌بینی نشده است. به همین دلیل در مقایسه با سایر اسناد مشابه همچون قانون خدمات دیجیتال (Digital Services Act: DSA) اتحادیه اروپا که الزامات عینی‌تری را برای تنظیم‌گری پلتفرم‌های دیجیتال فراهم کرده‌اند، این سند احتمالاً کمتر مورد توجه قرار گرفته و به توفیق عملی دست خواهد یافت.

تحلیل سند حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال یونسکو

هدف اعلامی دستورالعمل حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال یونسکو، چنانکه در ماده ۲ بیان شده، حفاظت از حق آزادی بیان، ازجمله دسترسی به اطلاعات و سایر حقوق بشر در زمینه حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال است. در راستای اهداف فوق، در این دستورالعمل به تفکیک برای چهار دسته ذی‌نفعان شامل دولت‌ها، پلتفرم‌های دیجیتال، سازمان‌های بین‌دولتی و نهادهای جامعه مدنی وظایف و مسئولیت‌هایی مشخص شده است. در ادامه تحلیلی از این سند ذیل سه پرسش ارائه می‌شود: ۱- ارزش‌ها و هنجارهای محوری، ۲- نظام حکمرانی پیشنهادی و ۳- چهارچوب مسئولیت پلتفرم‌ها.

۱ ارزش‌ها و هنجارهای محوری سند

در این سند، ارزش‌های عام حقوق بشری به ویژه مواد ۱۹ و ۲۰ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به‌عنوان پایه هنجاری سند مورد توجه قرار گرفته و ارزش‌های ملی-محلی ملل مختلف که مبتنی بر فرهنگ‌های متفاوت آنهاست، عمدتاً نادیده انگاشته شده است. به‌عنوان نمونه در ماده ۱۱ سند بر حفاظت از حقوق گروه‌های آسیب‌پذیر و حاشیه‌ای تأکید شده و گروه‌های LGBTI نیز جزء این دسته برشمرد شده‌اند. همچنین در بند k ماده ۲۸ دولت‌ها موظف شده‌اند تمام اطلاعات مربوط به نوع، تعداد و مبنای قانونی درخواست‌هایی را که به پلتفرم‌های دیجیتال برای حذف و مسدود کردن محتوا ارائه می‌کنند، به صورت شفاف اعلام کند و نیز نشان دهند که این درخواست‌ها چگونه با مواد ۱۹، ۲۰ و ۲۱ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مطابقت دارد.

۲ نظام حکمرانی پیشنهادی سند

در نظام حکمرانی پیشنهادی یونسکو، اختیارات دولت‌ها در زمینه حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال کاهش می‌یابد و می‌توان ادعا کرد که نوعی حاکمیت‌زدایی نسبی در این عرصه رخ می‌دهد. این حاکمیت‌زدایی را می‌توان در قالب موقله‌های زیر تشریح کرد:

الف) دخیل کردن ذی‌نفعان غیردولتی در امر حکمرانی؛ این دستورالعمل، رویکردی چند ذی‌نفعی را به‌عنوان الگوی مطلوب حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال ارائه می‌کند که مبتنی بر مشارکت همه ذی‌نفعان شامل دولت، بخش خصوصی و نهادهای جامعه مدنی است. در مواد ۴۷ تا ۵۵ اصول پایه برای نظام حکمرانی مطلوب ترسیم شده که شامل مواردی همچون شفافیت، گوشدگی، دسترسی‌پذیری و... است. بر این اساس، دولت دیگر به‌مثابه تنها موجودیتی نیست که اراده یک ملت را در امر حکمرانی نمایندگی

می‌کند و بخش خصوصی و نهادهای موسوم به جامعه مدنی (شامل رسانه‌ها، سمن‌ها، انجمن‌های فنی و نهادهای دانشگاهی) نیز در کنار آن قرار می‌گیرند. بر این اساس، رویکرد چند ذی‌نفعی مذکور در کنار تنظیم‌گری از طریق قانون، ترتیبات تنظیم‌گری مبتنی بر مشارکت سایر ذی‌نفعان همچون خودتنظیم‌گری (Self-regulation) و هم‌تنظیم‌گری (Co-regulatory) را نیز توصیه می‌کند. ب) محور قرار دادن نظام تنظیم‌گری مستقل (independent regulatory authority/system) در امر حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال؛ در این سند موجودیتی با عنوان نظام تنظیم‌گری مستقل به‌عنوان محور تنظیم‌گری پلتفرم‌های دیجیتال معرفی شده است. در مواد ۶۸ تا ۷۳ سند به تفصیل مقصود از نظام تنظیم‌گری مستقل تبیین شده است. در ماده ۶۸ تصریح شده اگرچه تنظیم‌گر قانونی بخشی از دستگاه اجرایی دولتی را تشکیل می‌دهد، اما باید کاملاً از آن مستقل باشد و برای اجرای وظایف خود به‌مقصدت یونسکو است. در پاروقی این ماده به تعریف بانک جهانی از مدل تنظیم‌گر مستقل (independent regulator model) ارجاع داده شده که براساس آن، مهم‌ترین ویژگی تنظیم‌گر مستقل، استقلال آن در تصمیم‌گیری است. براساس ماده ۷۰ تنظیم‌گر مستقل باید از هرگونه فشار اقتصادی و سیاسی مصون باشد، اختیارات و وظایف آن در قانون مشخص باشد و باید با استانداردهای جهانی حقوق بشر سازگار بوده و استانداردهای برابری جنسیتی را ترویج کند. در ماده ۷۱ پیش‌بینی شده که منابع مالی تنظیم‌گر مستقل نباید تابع صلاحیت دولت باشد. ماده ۷۲ بیان می‌کند که مقامات حاکم یا اعضای تنظیم‌گر مستقل باید از طریق یک فرآیند مشارکتی، شفاف، بدون تبعیض و مستقل براساس شایستگی منصوب شوند. چنانکه از مجموع موارد فوق روشن است، تا حد امکان تلاش شده دخالت دولت در امر حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال محدود شود.

ج) محدود کردن دامنه دخالت دولت‌ها در موضوع محتوا؛ براساس ماده ۶۰ دولت‌ها از دخالت مستقیم در محتوا منع شده‌اند و مداخله آنها صرفاً به سیستم‌ها و فرآیندهای تعدیل و مدیریت محتوا محدود شده است که در این صورت هم باید این مداخله با بند ۳ ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی سازگار باشد. همچنین براساس بند b ماده ۲۹ دولت‌ها از تحمیل الزام نظارتی کلی به پلتفرم‌ها در زمینه اقدامات پیشگیرانه محتوایی منع شده‌اند. در بند d این ماده بیان شده که کارکنان پلتفرم‌ها در زمینه تعدیل محتوا نباید به علت عملکردشان تحت تعقیب کیفری دولت‌ها قرار گیرند. مجموعه مواد فوق نشان می‌دهد که حیطه دخالت دولت در امر محتوا به شدت محدود شده است. در مجموع می‌توان نظام حکمرانی پیشنهادی یونسکو را به ایده حکمرانی ورزش از طریق فدراسیون‌های ورزشی تشبیه کرد که مبتنی بر کاهش اختیارات حاکمیت و افزایش اختیارات بخش خصوصی و نهادهای موسوم به جامعه مدنی است.

۳ چهارچوب مسئولیت پلتفرم‌ها

در این سند برای پلتفرم‌های دیجیتال در قالب پنج اصل وظایفی در نظر گرفته شده که عبارتند از بررسی حقوق بشر، تمییز از استانداردهای حقوق بشر در زمینه طراحی پلتفرم و تعدیل و مدیریت محتوا، شفافیت، ایجاد دسترسی به اطلاعات و پاسخگویی به ذی‌نفعان مرتبط. الزامات مرتبط با هریک از این اصول در مواد ۸۵ تا ۱۲۹ به تفصیل بیان شده است. بررسی دقیق مواد مربوط نشان می‌دهد که مسئولیت پلتفرم‌ها

اولاً در قبال ارزش‌ها و استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر تعریف شده و ثانیاً چهارچوب پاسخگویی آنها به حاکمیت بسیار محدود است و صرفاً به مواردی همچون ماده ۱۰۷ (توضیح پلتفرم‌ها به حاکمیت در مورد سیستم‌های خودکارشان و تأثیر آن بر جمع‌آوری داده، تبلیغات هدفمند و...) و ماده ۱۱۱ (پاسخگویی پلتفرم‌ها به درخواست‌های دولت برای حذف اطلاعات یا محتوا) محدود می‌شود، حتی در مواد ۱۲۳ تا ۱۲۹ که ذیل اصل پنجم (پاسخگویی به ذی‌نفعان) قرار گرفته، صرفاً به پاسخگویی پلتفرم‌ها به کاربران در قبال گزارش، درخواست تجدید نظر و جبران خسارت اکتفا شده است. با وجود این، نکات مثبتی نیز در این بخش وجود دارد که به‌عنوان نمونه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) براساس ماده ۱۰۸ پلتفرم‌های دیجیتال باید گزینه‌هایی را در اختیار کاربران قرار دهند تا سیستم‌های نظارت و مدیریت محتوا را تنظیم کنند. به کاربران باید این امکان داده شود محتوایی را که می‌بینند کنترل کنند، و آنها باید بتوانند به راحتی درک کنند که چگونه می‌توانند به منابع و دیدگاه‌های مختلف در مورد موضوعات پرطرفدار دسترسی داشته باشند. ب) براساس ماده ۱۰۹ پلتفرم‌های دیجیتال نباید از داده‌های شخصی به‌دست‌آمده مستقیم از کودکان یا به‌طور غیرمستقیم با استنباط شده درباره کودکان از منابع دیگر برای نمایه‌سازی (profiling) استفاده کنند. ج) در مواد ۱۱۱ تا ۱۱۸ الزامات دقیقی برای شفافیت پلتفرم‌ها در زمینه شرایط خدمت (terms of service)، شیوه‌بیاده‌سازی سیاست‌ها و اقدامات تعدیل و مدیریت محتوا، رسیدگی به شکایات کاربران و اقدامات تبلیغاتی ذکر شده که در نوع خود جالب توجه است.

شیوه مطلوب مواجهه با سند یونسکو

کشگری فعال جمهوری اسلامی ایران در فرآیند تدوین اسناد بین‌المللی در حوزه حکمرانی دیجیتال و فعال‌سازی ظرفیت «دیپلماسی دیجیتال» برای تأمین منافع جمهوری اسلامی ایران اهمیت راهبردی دارد. کشگری فعال مستلزم سرمایه‌گذاری بلندمدت روی شبکه‌سازی با کشورهای گروه‌های همسو و شکل دهی به ارتباطات و روابط با افراد تأثیرگذار است تا بتوان در بزنگاه تصویب اسناد، از این ظرفیت استفاده کرد. در غیر این صورت نقش ایران صرفاً به تماشگری یا کنش‌های نمادین کم‌حاصل تقلیل خواهد یافت. از این حیث سرمایه‌گذاری روی حضور و کشگری فعال در یونسکو، به‌مثابه نهادی که اخیراً به عرصه حکمرانی عرصه دیجیتال ورود جدی کرده است، در جهت منافع و اهداف جامعه جمهوری اسلامی ایران اهمیت دارد. این امر همچنین به هماهنگی داخلی بیشتر بین نهادهای مرتبط با عرصه «دیپلماسی» و نهادهای مرتبط با عرصه «دیجیتال» وابسته است. ورود یونسکو به عرصه حکمرانی پلتفرم‌های دیجیتال از حیث نگاه فرهنگی (در مقابل نگاه فنی یا کسب‌وکاری) واجد فرصت‌های جدی است؛ هرچند از حیث رویکرد خاص یونسکو به فرهنگ و نیز تأثیرپذیری آن از نگاه آمریکایی به اینترنت که به دنبال اینترنت دولت‌زدایی شده (de-governmentalized internet) و سپردن اختیار عرصه دیجیتال به پلتفرم‌های فراملی تحت نفوذ خود هستند، واجد وجوه تهدیدی مهمی نیز هست. چه به جهت بهره‌برداری از فرصت‌های مذکور و چه به جهت خنثی کردن ابعاد تهدیدی یادشده، فعال‌سازی دیپلماسی دیجیتال به‌عنوان یک دستور کار راهبردی در سطح ملی اهمیتی ویژه دارد.

